

suhtautumista historiaan ja menneisyyteen: menneisyys on ”raaka-ainetta”, jota muokataan ja muutetaan rajaamalla, siirtämällä pois asiayhteydestä tai osaksi omia tarkoituksia hyödyntävää narratiivia. Stepanovan mukaan Venäjä erityisesti ja ”hieman ennen muita” on ollut ”paikoiltaan nyrjähtäneen muistin aluetta”: ”Kahdentuvat, kolmentuvat, täplinä väreilevät toisistaan poikkeavat versiot siitä, mitä meille tapahtui viime-

sen sadan vuoden aikana, varjostavat nykyaikaa läpinäkymättömän paperikerroksen lailla.” (MM, 89). Tähän ajatukseen on helppo yhtyä. Muistin muistolle luo uutta muistia ja versiota siitä, miten ymmärtää lähihistoriaa, menneisyyttä ja itseään muistin jälkeisenä aikana.

Marja Sorvari

Idän ääri

Kai Myrberg: *Pohjois-Koreassa vain porsaat ovat onnellisia*. Helsinki: Minerva, 2021. 440 s. ISBN 978-952-375-221-4.

Pohjois-Korea on maailman suljetuimpia yhteiskuntia. Vaikka se ei liene turistille kaikkein vaarallisin paikka, sinne matkustaminenkin on aikamoista ekstreemiä. Kai Myrberg on matkan tehnyt ja lukenut tuosta maasta kaiken, mitä on käsiinsä saanut. Tuloksena on tuhti tietokirja, jota suomenkielinen lukija voi käyttää miltei hakuteoksen tapaan. Myrberg taitaa nimittää kirjaa matkakirjan ja tietokirjan yhdistelmäksi, mutta tätä teosta ei kannata raahata salkussa Pohjois-Koreaan. Kysymys ei ole painosta vaan sisällöstä.

Myrberg huomaa matkallaan Pohjois-Korean tarjoavan turistille loputtomia näytöksiä, niinpä hänkin jakaa kirjansa kolmeen näytökseen ja tusinaan kohtauksia. Kun turistille järjestetyn teatterin tarkoituksena on absurdin ja surullisen todellisuuden peittäminen, Myrbergin tavoite on päinvastainen: yhtään kulissia ei jätetä kääntämättä.

Ensimmäinen näytös käsittelee Kim Il Sungin aikaa. Siinä käydään perin pohjin läpi ”Suuren Marsalkan” sekä todellinen että fiktiivinen ura. Stalinististen puhdistusten avulla tämä neuvostomarmejan kapteeni raivaa tieltään poliittiset kilpailijansa ja saavuttaa absoluuttisen vallan. Kimin aloittama Korean sota kuuluu kylmän sodan kuumempaan puoleen ja tuon ajan suuriin katastrofeihin. Rintama vyöryi Korean niemimaan yli päästä päähän. Lopulta kuolleita oli yhteensä kolme miljoonaa, suurin osa korealaisia, mutta lisäksi satoja tuhansia kiinalaisia ja YK-joukkojen sotilaita sekä kymmeniä tuhansia amerikkalaisia. Lopulta sota päättyi miltei samoihin rajoihin kuin mistä oli aloitettu.

Sisäisesti Pohjois-Korea oli vuodesta 1945 aina Korean sodan loppumiseen aika samankaltainen kuin Itä-Euroopan sosialistimaat. Vähitellen Kimin kontrollijärjestelmä ja väkivaltakoneisto ylitti kuitenkin jopa Stalinin ajan Neuvostoliiton kauhutarinat. Kim löysi keksittyjä syntipukkeja sodan aiheuttajiksi ja nämä sitten eliminoitiin armotta näytösoikeudenkäynneissä. Myrberg toteaa, että 1960-luvulle siirryttäessä Pohjois-Koreasta oli muodostunut Kimien perhe-*mafian* johtama diktatuuri, jollaisena se edelleen toimii 2020-luvulla.

Suuren marsalkan aikakausi oli pitkä ja päättyi kuolemaan vasta 1994. Johtajan kultti oli kasvanut vuosi vuodelta. Ideologiseksi perustaksi oli luotu *Juche*-aate, joka nosti marsalkan ajattelun marxismi-leninismiin ohi. Marsalkka oli suurin klassikko, jonka olemus tunkeutui jokaisen pohjoiskorealaisen rintapieleen tyrkättyinä pakollisena pinssinä, massiivisina kirjan tekeleinä ja loputtomina potretteina. Luotiin absurdia pyhimystarinaa ja pystytettiin jättimäisiä pronssipatsaita. Marx ja Engels, jotka olivat jo pyöriineet haudoissaan pidempään kuin Lenin mausoleumissaan, siirrettiin kuvissa sivummalle.

Marx ja Engels haaveilivat aikoinaan siirtymisestä vapauden valtakuntaan, jossa ihmiset on vapautettu taloudellisten välttämättömyyksien ja eriarvoisuuden kahleista toteuttamaan omia pyrkimyksiään. Miten heidän kuviensa alla päädyttiin niin moniin ilmeisiin despotioihin? Itse asiassa vastaus on jollakin tasolla selvä: kysymys on politiikasta, valtiosta ja valtiollisen vallan rajoista. Yhden puolueen johtamisessa maissa demokratian tai oikeusvaltion kaltaisia rajoituksia ei ole. Pohjois-Korea on edelleen ”olemassa olevaa sosialismia” ja kenties kaikkein varoittavin esimerkki. Tuossa yhteiskunnassa ihmisten elämää ei rajoita vain taloudellinen niukkuus ja suuri eriarvoisuus, vaan myös kaikkia elämänpiirejä

koskeva kontrolli. Leninistinen kaaderivalta ei salli erimielisyyksiä ja eliitti elää omaa etuoikeutettua elämäänsä täydentäen itse itseään. Tämä luo pahimmillaan Pohjois-Korean kaltaisen todellisuuden, jossa eliitin sisäiset valtataistelut ovat Caligulaa tai Macbethiä. Myrbergin kirja kertoo tästä puolesta monta kauhutarinaa.

Juche-aatteessa olennaista on omavaraisuus ja itsesääteily. Tämä oli paradoksaalista: koko Kim Il Sungin aika perustui joko Neuvostoliitolta tai Kiinalta saatuaun taloudelliseen tukeen. Kumpikaan suurvalta ei halunnut luopua Pohjois-Korean tukemisesta, koska maata tarvittiin kilpenä Etelä-Koreaa ja Yhdysvaltoja vastaan. Käytännössä Kimin ulkopoliittika tasapainoili riitaisten sosialististen suurvaltojen välimaastossa. Tukea saatiin myös Kiinasta, mutta teollisuuden energia ja koneet joko Neuvostoliitosta tai Itä-Euroopan sosialistimaista. Kun Neuvostoliitto sitten hajosi, apu loppui, Pohjois-Korean koneet pysähtyivät ja koko yhteiskunta ajautui kohti nälänhätää. Jos Kim Il Sungin aika oli arjessa ollut niukkaa ja muistuttanut lähinnä Kiinan rautaisen riisikulhon aikakautta, Kim Jong Ilin aika alkaa täyden katastrofin merkeissä.

Pohjois-Korean talous oli kuitenkin johtanut suuriin ongelmiin jo Suuren Marsalkan aikana. *Juche*-aate oli nostanut ideologian ja kurin materiaalistien seikkojen yläpuolelle. Suunnitelmatalouden perustavat rakenteelliset ongelmat, jotka liittyvät kulutustavaroiden tuotantoon ja maatalouteen, jähmettivät Pohjois-Korean talouskehityksen viimeistään 1970-luvulta lähtien. Reformoinnin tai ongelmien tunnistamisen sijaan lisättiin keskitettyjä määräyksiä ja suunnitelmatalouden ongelmat vietiin jonkinlaiseen ääripäähän. Neuvostoliiton stahovilaisuutta imitoitiin *chollima*-liikkellä, mutta minkäänlaisia markkinoita ei talouteen uskallettu tuoda. Lopulta maatalouden sadot hupenivat ja infrastruktuurikin romahti. Ei ollut unkarilaisia markkinasosialismien elementtejä, ei perestroikan alkeita, puhumattakaan Dengin talousuudistuksista. Myrbergin kirjan toinen näytös onkin otsikoitu ”Pohjois-Korean stalinismi osoittautuu utopiaksi” ja se on kolkkoa luettavaa. Absurdus vain lisääntyy, kun johtajien sankaritarinat alkavat saada raamatulliset mittasuhteet. On puhdasta rotua ja pyhiä vuoria. Kulissitkin horjuvat. Myrberg vieraillee pohjoiskorealaisella maatilalla, jossa ei ollut maatalouskoneita, peltoja eikä eläimiä. Talous on – Myrberg kiteyttää – marsalkka Kim Il Sungin ehdys.

Kim Jong Ilillä ei ollut isänsä sota-ansioita, eikä ilmeisesti erityisesti mitään muitakaan. Hänestä kuitenkin tehtiin ensin puolueen pää-

sihteeri ja sitten kansallisen turvallisuuskomitean puheenjohtaja. Hänen aikanaan yhteiskunnan militarisointi lisääntyi. ”Armeija on puolue, kansa ja valtio” julistetaan. Mutta Kim Jong Ilin kauden alun karmeasta nälänhädästä päästään eroon – jälleen hyvin paradoksaalisesti – pääasiassa kansainvälisen avun turvin. Apua toimittivat niin Punainen risti ja YK kuin Yhdysvallat, Etelä-Korea, Japani ja Kiinakin, mutta vasta 2000-luvun alussa nälänhätä taittui aliravitsemukseksi. Etelä-Korean päivänpaistepoliittika alkaa uuden vuosituhannen alussa olla pääosassa. Samaan aikaan sotilaallista jännitettä lievennetään niin sanotuissa kuuden maan neuvotteluissa. Kim Jong Il joutuu antamaan myös periksi toritaloudelle, mutta toimivia taloudellisia rakenteita ei ole saatu tähän päivään mennessä luotua.

Pohjois-Korean 1990-luvun nälänhätä ja kriisi ei kaikesta huolimatta johtanut järjestelmän romahtamiseen. Myrberg selittää tätä yhteiskunnan poikkeuksellisella sulkeutuneisuudella. Köyhän maan ankeassa arjessa kamppaileva väestön valtaosa ei yksinkertaisesti hahmottanut maansa asemaa maailman parialuokan diktatuurina eikä tiennyt tarkkaan sen paremmin eliitin etuoikeuksia kuin Etelä-Korean taloudellista etumatkaakaan. Teloitusten ja leirien pelko nosti myös vastarinnan kynnyksen korkealle.

Kirjan kolmas näytös ulottuu nykypäivään saakka. Se on otsikoitu miltei runollisesti ”Pjongjangin hämärtyvä ilta – Pohjois-Korean tulevaisuus”. Siinä on ruorissa kolmas sukupolvi: Kim Jong Un, ”Suurenmoinen Toveri”. Hänen aikanaan kauppa on kehittynyt ja ensimmäistä kertaa yhteiskuntaan on ilmaantunut jonkinlainen keskiluokka, mutta sekä teollisuuden että maatalouden kehitys sakkaa edelleen. Energian ja raaka-aineiden pula vaivaa teollisuutta ja maataloudesta puuttuvat koneet ja lannoitteet. Pohjois-Korean kokeet ydinaseilla ja ballistisilla ohjuksilla ovat johtaneet tiukkoihin talouspakotteisiin. Kiina on ainoa kauppakumppani ja tukija, mutta edes nämä suhteet eivät ole ongelmattomia. Tietoyhteiskunnan kehitys uhkaa tuoda kansainväliset informaatiovirrat tavallisten kansalaisten ulottuville, vaikka kontrolli on edelleen massiivista.

Kirjan lopuksi Myrberg keskusteleee tulevaisuuden skenaarioista. Hän pitää todennäköisenä, että muutoksen vyöry alkaa maan sisästä. Johtajan vaihdos voi päättyä vain minimaaliseen siirtoon suvun sisällä, jos esimerkiksi Kim Jong Unin sisar Kim Yo Jong ottaisi vallan pelastaakseen Kimien klaanin valta-aseman. Mutta radikaalimpiakin skenaarioita maan hajoamiselle on esitetty: 1) maan johdon sisäiset yhteenotot, 2)

spontaani kansannousu, 3) Kiinassa tapahtuvien levottomuuksien leviäminen Pohjois-Koreaan ja 4) sota USA:n tai Etelä-Korean kanssa. Näitä vaihtoehtoja Myrberg tarkastelee konkreettisesti, jalat maassa erilaisia vaihtoehtoisia kehityskulkuja ja yhdistelmiä pohdiskellen, ilman suurta paatosta. Yhden skenaarion olisin taipuvainen lisäämään: jos Pohjois-Korea ajautuu joko sisäiseen tai ulkoiseen vakavaan kriisiin, Kiina saattaa miehittää koko maan ja vaihtaa johdon. Koreoiden yhdistyminen nykyisessä kylmää sotaa lähenevässä tilanteessa ei näytä kovin uskottavalta.

Ylipäätään Myrbergin kirja on tervejärkistä ja huolellista selontekoa. Alussa on lyhyt yleis-

katsaus Pohjois-Korean kehityksen erilaisiin vaiheisiin. Näitä sitten avataan seikkaperäisesti kolmessa näytöksessä. Pedagogisesta alusta huolimatta kirja on rakenteellisesti jonkin verran vaatava. Päärakenteen sisällä kulkee nimittäin monia teemoja, joita syvennetään pitkin matkaa ilman kronologista järjestystä. Toisaalta kirjan ilmeinen vahvuus on sen laaja-alaisuus ja temaatinen syvyys. Lukija saa varsin yksityiskohtaisen kuvan niin Pohjois-Korean taloudesta kuin ulko- ja sisäpolitiikastakin. Erityinen ansio on riittävän tarkka kuvaus ideologian absurdisuudesta ja arjen ahtaudesta.

Markku Kivinen

Venäjän lastensuojelureformin ideaalit ja käytännöt

Meri Kulmala, Maija Jäppinen, Anna Tarasenko & Anna Pivovarova: *Reforming child welfare in the post-Soviet space. Institutional change in Russia.* London & New York: Routledge, 2021. 236 s. ISBN 9781003024316.

2010-luvulla Venäjällä käynnistettiin lastensuojelureformi, jonka tavoitteena on purkaa laitostasumiseen perustuvaa lastenkotijärjestelmää sekä kehittää sijaisperhejärjestelmää ja syntymäperheiden saamia tukipalveluita. Käytännössä Neuvostoliiton ajoilta peräisin olevia isoja ja usein eristyksessä olevia lastensuojelulaitoksia on haluttu tehdä tarpeettomiksi sijoittamalla lapsia sijaisperheisiin sekä kotimaisen adoption kautta. Lisäksi isoja yksiköitä on pyritty muuttamaan pienemmiksi ja kodinomaisiksi. Kuvattu kehitys noudattaa globaaleja deinstitutionalisation trendejä, mikä tarkoittaa isojen laitosten purkua ja niiden korvaamista vaihtoehtoisilla sekä ihmisten arkea lähellä olevilla palveluilla, jotka edistävät ihmisoikeuksien toteutumista ja tukevat yksilöiden autonomiaa. Lastensuojelureformin taustalla on ideaali siitä, että jokaisella lapsella on oikeus kasvaa perheessä.

Edellä kuvatun kehityksen taustalla on monia tekijöitä, joista mainittakoon Neuvostoliiton romahtaminen ja sitä seuranneet talousuudistukset 1990-luvulla, jotka johtivat köyhyyden, päihteidenkäytön ja työttömyyden lisääntymiseen ja sitä kautta huoltajien huolenpitoa vaille jääneiden lasten määrän kasvuun. 2000-luvulla

väestön vähenemistä kuvattiin poliittisissa diskursseissa demografiseksi kriisiksi ja korostettiin perhekeskeisiä arvoja. Lisäksi talouskasvun myötä sijoitukset perhepolitiikkaan kasvoivat kun taas Venäjän kansainväliset suhteet kriisiytyivät, minkä vuoksi kotimainen adoptio asetettiin ensisijaiseksi ulkomaisen adoption sijaan.

Lastensuojelureformista tuli yksi valtionjohdon prioriteeteista ja sitä alettiin viemään läpi laajassa mittakaavassa koko maassa nopealla aikataululla. Näin ollen huolimatta taustalla olevista ideaaleista sekä poliittisella ja hallinnollisella tasolla tehdyistä suunnitelmista, laitossijoitusten perintö ja autoritaarinen hallinto ovat johtaneet siihen, että reformi on tuottanut monia jännitteitä ja tarkoittamattomia seurauksia.

Teoksessa tarkastellaan monipuolisesti reformin toteutumista käytännössä, ja se jakautuu johdannon ja johtopäätösten lisäksi neljään osaan, joissa reformia tarkastellaan tilastojen ja median representaatioiden, valtiollisten instituutioiden, kansalaisjärjestöjen, sijaisperheiden ja syntymäperheiden sekä huostaanotettujen lasten ja nuorten näkökulmista. Johdannossa kuvataan laajasti lastensuojelureformin yhteiskunnallista, poliittista ja ideologista kontekstia sekä avataan teemaan liittyviä keskeisiä käsitteitä. Lisäksi esitellään Venäjällä omaksuttuja lastensuojelun ja sijaishuollon käytäntöjä sekä niiden suhdetta kansainvälisiin trendeihin. Kirjan muissa osissa pureudutaan syvällisesti reformin toteuttamiseen eri toimijoiden näkökulmasta erilaisten